ROMÂNIA ŞI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. PAGINI MEMORIALISTICE

GH. I. FLORESCU, C. CLOŞCĂ

Implicarea României, în august 1916, în desfăşurarea conflagraţiei declanşate în urmă cu doi ani, a reprezentat manifestarea voinţei unanime a unui neam hotărît să accepte orice sacrificiu pentru ca desăvîrşirea unităţii sale naţionale, aspiraţia dintotdeauna a tuturor românilor, să devină o realitate. Angajarea în „războiul dreptăţii popoarelor", cum a fost caracterizat adeseori primul război mondial era aşteptată de românii de pretutindeni, întrucît, aşa cum s-a recunoscut apoi, dacă acesta nu ari fi izbucnit, „toate provinciile oprimate s-ar fi ridicat ca un singur om pentru libertatea lor, iar unirea s-ar fi înfăptuit fără baia purificatoare dar dureroasă a sîngelui frăţesc" [1]. Aşadar, prezenţa noastră printre cei ce se înfruntau în conflagraţia care a intrat în istorie ca *Marele Război* se datora nu unor circumstanţe conjuncturale, străine intereselor româneşti, ci unor imperative majore, reclamate de năzuinţa firească a realizării idealului naţional.

În întreaga ţară, atît înainte, cît şi după intrarea în război, nu se vorbea decît de „cauza sfîntă a naţiunii române", care mobilizase toate energiile pentru a demonstra lumii întregi, aşa cum va remarca N. Iorga în iunie 1917, în plenul Parlamentului, că „singura chestiune care trebuie rezolvată, prin braţele unite ale noastre şi ale fraţilor de peste hotare, e a dreptului românimei de a se impune ca stăpîn în orice colţ al pămîntului pe care l-a locuit, l-a fructificat prin munca ei şi l-a adăpat cu sudorile şi sîngele ei şi ale străbunilor" [2]. De altfel, odată intrat în război, „soldatul din Regat [...] a găsit dincolo (în Transilvania — Gh. I. F.), aşa cum se va remarca adesea, un frate, care l-a primit şi i-a urat fratelui regăţean să meargă cît mai repede şi cît mai victorios la hotar" [3].

Despre participarea României la primul război mondial s-au scris numeroase lucrări monografice, studii şi articole speciale, care abordează din diverse unghiuri rolul ţării noastre în desfăşurarea conflagraţiei care a determinat restructurarea hărţii Europei în funcţie de drepturile istorice ale fiecărei naţiuni [4]. Un loc aparte în bibliografia acestei teme l-a ocupat, aşa cum s-a subliniat nu o dată, memorialistica vremii, indiferent dacă aceasta privea derularea confruntărilor de pe cîmpul de luptă, evoluţia raporturilor diplomatice sau a realităţilor politice, sau, pur şi

simplu, sentimentele cu care se confruntau românii aflaţi în tranşee şi în spatele acestora. Pentru toţi cei interesaţi de participarea României la primul război mondial, participare încununată de înfăptuirea *Marii Uniri*, memorialistice s-a constituit, de la început încă, într-un document autentic, singurul în stare să refacă adeseori atmosfera unor confruntări unice, încărcate de dramatism, dar şi de cele mai înalte manifestări de eroism, multe intrate deja în istoria neamului. De aceea, descoperirea, după atîţia ani de la încheierea conflagraţiei din 1914—1918, a unui jurnal de război reprezintă un rar privilegiu, cu atît mai mult cu cît documentul în cauză provine de la un participant la campania din 1916, scris chiar în zilele de început ale confruntărilor de foc ce au avut loc pentru dezrobirea Transilvaniei, iar apoi pentru apărarea porţilor Moldovei. Este vorba despre jurnalul lui Nicolae Costăchescu [5], profesor de chimie la Universitatea din Iaşi, succesor al lui Petru Poni, viitor parlamentar şi ministru al Instrucţiunilor Publice, care, în campania din 1916, a condus o companie ce făcea parte din componenţa trupelor de acoperire ale Armatei de Nord, comandată de generalul C. Prezan. Această armată a acţionat în Carpaţii Moldovei şi avea, încă din momentul intrării în război, una dintre cele mai importante misiuni militare. În primul rînd, sarcina ei era aceea de a traversa Carpaţii, pentru a continua apoi ofensiva în Transilvania.

Îmbrăcînd uniforma militară şi preluînd comanda unei companii, locotenentul N. Costăchescu mărturisea că : „nu plecasem în război mînat de vînt ; pornisem cu o convingere adîncă şi fermă care nu se poate zdruncina cu una cu două“ [6]. Această convingere, aşa cum singur recunoştea, reprezenta de fapt o stare de spirit generală, care a contribuit în mod hotărîtor la dobîndirea victoriei finale. În această atmosferă, trecînd peste ceea ce reprezentase pînă atunci o graniţă arbitrară între fiii aceluiaşi neam, soldatul român era primit ca un salvator, aşteptat atît de oamenii acelor străvechi pămînturi româneşti, cît şi de pămînturile înseşi. Referindu-se la actul eliberator declanşat în noaptea 14/27—15/28 august 1916, un locuitor al unui sat ce-şi dobîndise independenţa încă din prima zi a intrării României în război, adînc impresionat de acest fapt, ce transforma un vis într-o realitate atît de scumpă tuturor, declara că aştepta acea zi de cînd se ştia, întrucît era convins că ziua aceea va sosi. Locuitorii din satele eliberate îi considerau pe soldaţii ce se avîntaseră, cu arma în mînă, în urmărirea unui duşman al tuturor românilor, drept fraţi, alături de care urmau a-şi croi adevăratul lor viitor. Vorbind de sacrificiul unui ostaş în primele zile ale campaniei de eliberare a Transilvaniei, memorialistul nota : „ceea ce mă impresionează e plînsul în care izbucnesc umilii săteni ardeleni, străini, necunoscuţi... ; e părerea de rău, e durerea cinstită pentru pierderea unui frate, care provoacă acel plîns sincer şi nestăpînit. Au conştiinţa că cel mort este jertfa pe care o facem pentru dînşii“ [7]. Oriunde ajungeau, soldaţii români erau consideraţi de cei care îi aşteptau ca nişte izbăvitori. Şi, de fiecare dată, aşa cum se va remarca dealtfel, li se arăta care era drumul cel mai sigur şi cel mai scurt către duşmanul ce se retrăgea, distrugîndu-le satele şi încălcîndu-le încă o dată demnitatea naţională. Trecînd printr-un

sat, ca prin atîtea altele, Nicolae Costăchescu era impresionat de "o femeie în vîrstă cu un copil în brațe, pare a fi un nepoțel, care ne spune : «veți avea noroc, căci mergeți la dreptate»" [8]. Prin urmare, convingerea generală a tuturor românilor era aceea că sacrificul lor era justificat de dreptatea istoriei. Și pentru ca generațiile viitoare să nu uite acest fapt și nici jertfele acelora care îl demonstrau atunci pe cîmpul de luptă, bunica amintită îi întîmpina pe virtualii eroi cu urările sale, însoțită fiind de nepotul ei. Acesta urma, așa cum era și firesc, să preia și să consolideze ceea ce părinții săi dobîndiseră în confruntările de foc ale războiului.

Desigur, cele mai multe dintre filele acestui jurnal sînt adevărate pagini de eroism, care au justificat, în fața Europei întregi, actele prin care românii de pretutindeni au hotărît să trăiască între granițele aceleiași țări. Dar, așa cum se știe, participarea României la primul război mondial s-a confruntat, încă de la început, cu dificultăți ce păreau la un moment dat insurmontabile. Toate acestea s-au repercutat mai ales asupra celor care duceau greul războiului. După două luni de înfruntări și deci de sacrificii, N. Costăchescu observa că „soldații desculți și cu hainele spînzurînd pe dînșii trec umiliți și rușinați" [9]. Umilința lor nu era cauzată, așa cum lesne se poate observa, de modul în care se comportaseră în fața dușmanului, ci de lipsurile pe care le îndurau. Bineînțeles că la toate acestea se adăuga lipsa de armanent și muniție, iar mai tîrziu, după confruntările din toamna anului 1916, și lipsa trupelor necesare pentru a stăvili înaintarea armatelor invadatoare. Impresionat de asemenea realități, ostașul ce ni se confesează prin paginile jurnalului său constata că „nu știam, nici nu-mi puteam închipui ce suferințe grozave sînt legate de acest cuvînt : *război*" [10]. Trăind supliciul unic al încleștării pe viață și pe moarte din acel anotimp al suferințelor românești, care a fost toamna anului 1916, și încercînd a găsi resorturile intime ale rezistenței, el conchidea, precizînd că „secretul e speranța care te susține și voința de a învinge totul" [11]. Cu aceste simțăminte întipărite în gînd și în suflet, românii au demonstrat că sînt capabili de a se ridica deasupra tuturor greutăților pentru a-și apăra glia și fiii. Viteaz și neîndurător în momentul luptei, soldatul român, așa cum mulți au remarcat, „în fața morții are obraz, e simțitor" [12], dînd dovadă de înalte sentimente umanitare, ce au mers pînă la salvarea unui dușman rănit, care cu cîteva clipe mai înainte semăna moartea printre cei ce-și apărau țara. Fiecare dintre românii aflați pe vreun cîmp de luptă erau convinși de sacrificiul lor „va fi grăuntele de nisip în cumpăna dreptății neamului" [13]. Pătruns de semnificația fiecărei jertfe și impresionat de modul în care a căzut la datorie, în ziua de 27 octombrie 1916, unul dintre soldații companiei sale, N. Costăchescu a dat ordin „să se sape un mormînt pe linia de frontieră, [...] așa ca să calce jumătate în pămîntul Ardealului și jumătate în vechiul Regat", astfel încît cel căzut să se odihnească pentru totdeauna „pe granița pe care a apărat-o" [14].

Dincolo însă de aceste notații emoționante, din paginile jurnalului se degajă în permanență și multe sentimente contradictorii, cu care se confrunta cel aflat pe front. După trei zile de la intrarea în luptă, memorialistul se arăta mirat de faptul că „trupele noastre, deși nu întîm-

pină rezistenţă, înaintează încet". La sfîrşitul lunii august 1916, constata cu tristeţe că „începe să se vadă neseriozitatea pregătirii noastre ; o vom simţi dureros"[15]. Făcînd asemenea observaţii, el îi considera răspunzători pentru toate aceste dificultăţi pe cei care conduceau atunci ţara, intrucît, preciza în continuare, „doar am avut doi ani de experienţă de război a aliaţilor ; ce am făcut ?"[16]. Situaţia s-a agravat după confruntările care au avut loc în zona în care opera Armata de Nord, în octombrie 1916. La 16 noiembrie N. Costăchescu nota : „în fiecare zi veşti tot mai rele ; pare că totul se scufundă ; şi la sud în Dobrogea şi la vest în Oltenia şi Muntenia, pierdem bătălie după bătălie"[17]. Înainte însă de a consemna acest gînd, convingerea sa era aceea că „trebuie să ţinem aci cu dinţii, căci dacă îi scăpăm şi în Moldova, nu ştiu ce se va mai alege de noi"[18]. În zilele de sfîrşit de toamnă şi în prima lună a iernii anului 1916, refrenul dureros care se repeta în aproape fiecare însemnare a acestui jurnal era : „veşti rele, zile triste". O puternică impresie asupra tuturor a avut vestea ocupării de către duşman a Bucureştilor. Aflînd despre desecurajantul episod, „unul din punctele negre ale războiului", N. Costăchescu se întreba : „acest mare sacrificiu al nostru şi imensa noastră suferinţă va fi oare apreciată la valoarea sa în bilanţul general al războiului ?"[19]. Întrebarea era repetată cu insistenţă, deoarece toţi ştiau că ocuparea capitalei atrăgea după sine, în mod inevitabil, martiriul refugiului, cu întregul său cortegiu de suferinţe şi umilinţe. Totuşi, veştile triste, în stare să copleşească şi să demoralizeze, nu au diminuat puterea de luptă a soldatului român, deoarece, aşa cum constata şi N. Costăchescu, „am impresia că din contra, pare că la toţi produce o îndîrjire mare"[20]. Văzîndu-şi patria invadată şi demnitatea naţională înjosită, ostaşul român nu dezarma, ci declara că „vom apăra, cu toate puterile noastre, ultimul petec de ţară în care să mai avem loc de ţinut steagul, ce mai vorbeşte de existenţa noastră"[21]. Faptul că şi-a respectat angajamentul este demonstrat de însemnările în care se constată că „în sfîrşit ordinul a fost executat : inamicul scos din poziţie în porţiunea de front ce ni s-a atribuit"[22].

Deşi se ajunsese la o stabilizare a frontului, iar confruntările deveniseră tot mai izolate, odată cu sosirea iernii, în zona apărată de compania comandată de N. Costăchescu operaţiunile de luptă au continuat şi în lunile decembrie 1916, ianuarie 1917. Astfel, în chiar ziua în care Parlamentul reunit la Iaşi îşi relua dezbaterile, urmînd a hotărî atitudinea României faţă de noile circumstanţe, pregătirile intense care puteau fi observate în cele două tabere aflate faţă în faţă erau considerate drept „preludiul unei acţiuni mai însemnate". Încleştările care au urmat au confirmat această supoziţie. La 21 decembrie 1916, aflat cu compania pe frontul de la Măgura Caşinului, N. Costăchescu constata cu îngrijorare că „la fiecare încercare am pierderi grele ; cei mai buni luptători îmi cad şi-i văd cu durere plecînd sau căzînd pentru totdeauna"[23]. Consolarea i-a venit, ca şi altă dată, de la un soldat rănit, care, abia vorbind, îl implora parcă urîndu-i : „să trăiţi D-le Locot. să scăpaţi ţara de duşmani"[24]. De aceea, a doua zi după atacul care-l făcuse să consemneze nişte reflecţii atît de sumbre, convingerea sa, transformată cu timpul

într-o adevărată deviză, era aceea că „noi credem în izbînda finală, cu toate încercările grele la care sîntem supuşi“ [25]. O asemenea apreciere era cu atît mai semnificativă, cu cît formularea aparţinea cuiva aflat pe cîmpul de luptă. La cîteva zile după ce N. Iorga rostise în faţa ţării acel imn naţional intitulat *Rezistenţa pînă la capăt!*, un ostaş aflat în tranşee, gîndind la fel ca marele istoric, nota în jurnalul său : „convingerea mea e că cu toate lipsurile şi inferioritatea înzestrării noastre, *noi rezistăm*“ (subl. ns.) [26]. Aceasta era, prin urmare, starea de spirit cu care se încheia anul 1916 şi începea cel al victoriilor de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. Dincolo de orice alte consideraţii, cei mai mulţi dintre aceia care se aflau pe front erau încredinţaţi că „trebuie mers *pînă la capăt* (subl. ns.), cu speranţa într-un rezultat final favorabil“ [27]. Aşteptînd confruntările viitoare şi convinşi de izbînda cauzei lor, soldaţii români se declarau nerăbdători să arate „că şi armata noastră se poate măsura cu cea mai bună armată“ [28]. Aşadar, odată cu începutul unui nou an de război, anul confruntărilor decisive, românii erau hotărţi să demonstreze lumii că sînt în stare să se ridice deasupra înfrîngerilor de moment, să reia totul de la capăt, pentru ca în momentul izbînzii finale să se prezinte în faţa istoriei demni şi liberi, aşa cum s-au vrut şi au fost dintotdeauna.

Încă din clipa angajării României în campania din 1916, toţi cei care se îndreptau către vreun cîmp de luptă, se arătau hotărîţi, înainte de toate, să probeze în faţa Europei faptul că România era o ţară ce nu putea fi ea însăşi fără a fi întreagă şi deci independentă. Însufleţiţi de aceste gînduri, românii au acceptat sacrificiul ce-l reclama o confruntare de proporţiile aceleia care a transformat atîtea pămînturi în teatru de bătălie. Cu trupul schilodit încă de graniţele impuse de imperiile vecine, România a avut tăria de a se măsura cu o istorie ce-i fusese potrivnică secole de-a rîndul, convinsă că sosise ora dreptăţii tuturor popoarelor lumii. Dar, trăinicia edificiului ce urma a fi ridicat pe ruinele vechilor graniţe nu putea fi conferită decît de sacrificiul acelora care considerau *Marele Război* ca pe un prilej de afirmare a voinţei naţionale. „Dacă poporul nostru mic, găsim notat în dreptul zilei de 30 august 1916, n-a putut aduce pînă acum contribuţiuni însemnate la progresul omenirii, trebuie în această ocazie să aducă prinosul său de jertfe pentru libertatea lumii şi pentru afirmarea dorinţei proprii de a trăi ca popor liber şi demn“ [29].

Confesiunile înscrise în aceste pagini memorialistice, pagini devenite azi incontestabile documente istorice, sînt mărturii ce ni le adresează peste timp un participant direct la conflagraţia mondială în urma căreia România a reuşit să-şi desăvîrşească unitatea naţională. Implicat direct în unele dintre evenimentele survenite în faza de început a participării noastre la primul război mondial, memorialistul conchidea, cu vădit temei, în jurnalul său, că „pentru ca cineva să fie un bun luptător, între condiţiile care trebuiesc îndeplinite, în primul loc trebuie să aibă o voinţă tare, voinţa de a lupta, voinţa de a învinge cu orice sacrificiu. Cînd cineva are această voinţă, atunci găseşte într-însul energia necesară pentru a învinge toate greutăţile şi mizeriile războiului“ [30]. De fapt,

acesta a fost suportul moral al participării României la prima conflagraţie mondială şi temeiul tuturor victoriilor noastre, victorii încununate de înfăptuirea idealului naţional.

NOTE

1 „Dezbaterile Senatului", şedinţa din 1 decembrie 1932, p. 115.
2 „Dezbaterile Adunării Deputaţilor", şedinţa din 9 iunie 1917, p. 598.
3 Idem, şedinţa din 1 decembrie 1932, p. 138.
4 Cf. *România în primul război mondial. Contribuţii bibliografice*, Bucureşti, Ed. militară, 1975, p. 9-130; *Contribuţii bibliografice privind unirea Transilvaniei cu România*, Bucureşti, 1969, p. 114-141; *Pe aici nu se trece! Mărturii. Amintiri*, Antologie, prefaţă, note şi comentarii de Constantin Căzănişteanu şi Dorina Rusu, Bucureşti, Ed. Albatros, 1982, p. 47-102.
5 Nicolae Costăchescu, *Jurnal de război (14 august 1916 — 18 ianuarie 1917)*, manuscris aflat în posesia autorilor.
6 *Ibidem*, f. 112.
7 *Ibidem*, f. 48.
8 *Ibidem*, f. 118.
9 *Ibidem*, f. 345.
10 *Ibidem*, f. 96.
11 *Ibidem*.
12 *Ibidem*, f. 91.
13 *Ibidem*, f. 279.
14 *Ibidem*, f. 266-267.
15 *Ibidem*, f. 114.
16 *Ibidem*, f. 254.
17 *Ibidem*, f. 298.
18 *Ibidem*, f. 285.
19 *Ibidem*, f. 350.
20 *Ibidem*, f. 348.
21 *Ibidem*, f. 350.
22 *Ibidem*, f. 324.
23 *Ibidem*, f. 417.
24 *Ibidem*.
25 *Ibidem*, f. 426.
26 *Ibidem*, f. 427.
27 *Ibidem*, f. 488.
28 *Ibidem*, f. 490.
29 *Ibidem*, f. 115.
30 *Ibidem*, f. 523.